

Otakar Máčel (25. 8. 1920 Brno – 24. 6. 1997 tamtéž)
Jaroslav Vajdiš (27. 2. 1920 Přílepy – 16. 9. 2006 Praha)

OTAKAR MÁČEL

1920 – * v Brně, 25.VIII.

–1939 – reálné gymnázium v Brně, Křenová

1939–1941 – dvouletý abiturientský kurs při Vyšší průmyslové škole | soukromá studia malby u Františka Kalába

1942 – *Výstava šesti* [Josef Kolář, Božena Krasická, Sylva Lacinová, Otakar Máčel, Inocenc Šamánek, Emil Weirauch], sdružení Rampa, výstavní síň zemědělského muzea Na Kiosku, Brno, 3. V.–25. V.

1942–1945 – totální nasazení

1945–1948 – studium architektury a pozemního stavitelství na Vysoké škole technické Dr. Edvarda Beneše v Brně

1948–1950 – vedoucí návrhového oddělení družstva Ľudového umeleckého priemyslu v Bratislavě | *koncepce výstav skla a textilu, Vysoká škola zemědělská (?)*, Bratislava.

1949 – sňatek s Emmy van den Broecke, bytovou architektkou a spoluautorkou řady projektů

1949–1969 – člen Svazu architektů, v němž založil sekci interiérů

1950–1952 – asistent na katedře dějin architektury brněnské techniky

1953 – Ústav územního plánování

1920 – * v Přílepech u Holešova, 27.II.

1921 – rodina se odstěhovala do Hodonína

1939 – maturita

1939–1941 – různá zaměstnání, mezi nimi i půl roku na arcibiskupské pile v Ostravici.

1941–1945 – technik u meliorační firmy v Pohořelicích.

1945–1949 – osm semestrů na fakultě architektury Vysoké školy technické dr. E. Beneše v Brně, kde sice v červnu 1947 úspěšně složil první státní zkoušky, avšak jeho studium ukončily prověrky v roce 1949.

– v Brně vstupuje do Českého klubu fotografů amatérů (ČKFA)

1949 – zaměstnán v Ústavu architektury a územního plánování (ÚAÚP) v Praze | členem celostátního výboru Českém klubu fotografů amatérů (ČKFA)

JAROSLAV VAJDIŠ

OTAKAR MÁČEL

1954–1968 – brněnská expozitura Výzkumného ústavu výstavby a architektury (VÚVA) v Praze

- *Příspěvky k otázce prostorové kompozice našich vesnic.* Brno, 1954. Interní práce VÚVA Brno.
- *Základní problematika urbanistické struktury vesnice v Čechách a na Moravě.* Brno: VÚVA, 1955.

1956 – výstava *Lidová architektura*, kresby, Dům pánů z Kunštátu, Brno

- *Brněnský kraj. Historické zhodnocení vesnické architektury a náměty pro přestavbu* (zpracováno pro raonový plán Brna). Brno, 1957. Interní práce VÚVA Brno.

- *Slovácko: architektonický vývoj vesnice* (s Jaroslavem Vajdišem). Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958. Česká architektura. Velká řada.

- Soudobá problematika ochrany památek na vesnici. *Architektura ČSR.* 1959, 18, s. 260–261.

- Bydlení starších lidí. *Domov.* 1960, 5, s. 28–29.

- Úvaha o možnosti přestavby stodol na bytové jednotky (s A. Brychtou). *Architektura ČSR.* 1960, 19(7), s. 489–491.

1954 – ÚAÚP připojen do Výzkumného ústavu výstavby a architektury (VÚVA).

- Některé zásady architektonické tvorby ve vesnici. *Český lid.* 1954, 41(4), s. 149–155.
- *Kompozice architektury: soubor statí. Oddíl 4. Část 3, Kompozice české a slovenské architektury. Kompozice české a slovenské architektury 19. století. Kompozice české a slovenské architektury lidové* (s Jiřím Vančurou a Karlem Pragerem). Praha: VÚVA, 1955. Výzkumné úkoly Kompozice architektury; Oddíl 4. Dílčí úkol 6. a 7.

1957 – účast na výstavě *Československá fotografie*, Moskva, Leningrad.

1957 – odchází do Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚR-PMO), kde posléze založil a vedl atelier lidové architektury

- *Slovácko: architektonický vývoj vesnice* (s Otakarem Máčelem). Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1958. Česká architektura. Velká řada.

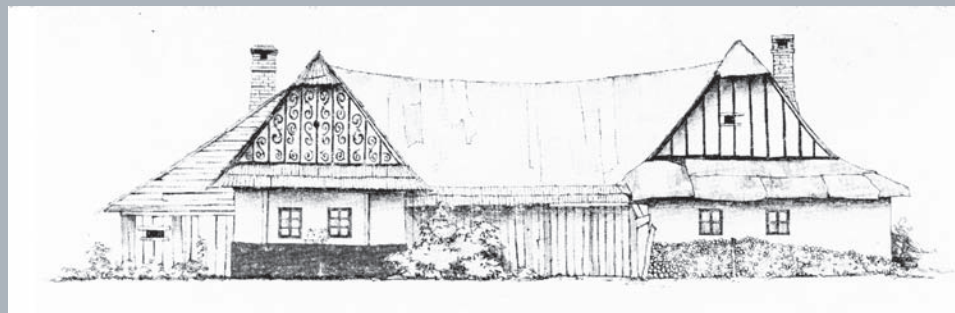
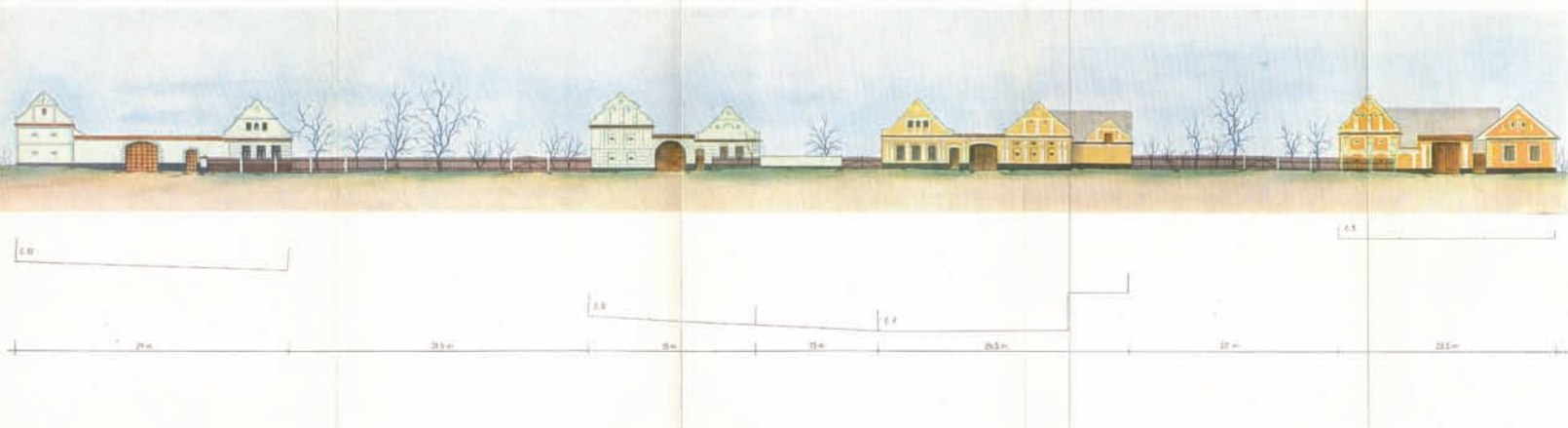
- Tendence vývoje forem vesnických staveb na Slovácku. *Architektura ČSR.* 1958, 3(7).

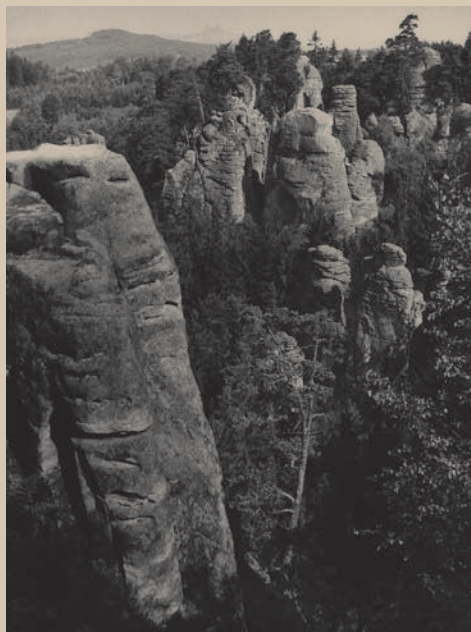
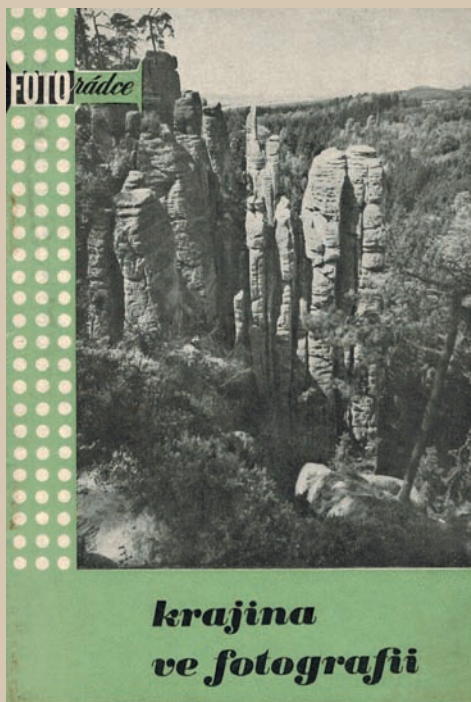
- *Krajina ve fotografii.* Praha: Orbis, 1960. Fotorádce.

JAROSLAV VAJDIŠ

OTAKAR MÁČEL

1961 – pronájem patra domu čp. 145
v Pavlově

- Ochrana lidové architektury na vesnici. *Československý architekt*. 1961, 6(12), s. 5.
- *Specifické otázky vývoje bydlení v sídlištích venkovského typu*. Brno, 1961. Interní práce VÚVA Brno.
- *Budoucnost výstavby vesnic*. Brno, [1961]. Studijní materiály pro lektory Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí.
- *Nový a starý byt na vesnici*. Brno, 1961. Studijní materiál pro lektory Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí.
- *Přestavba venkovských obcí* (s Alexem Kadlecem a Alešem Viklickým). Praha: VÚVA, 1961.
- Evolution de la maison populaire aux environs des villes de Lanškroun, de Moravská Třebová et de Svitavy. In: *Ethnographica*: ročenka. Brno: Krajské nakladatelství, 1962, 3–4, s. 314–367. Etnografické tisky Moravského musea v Brně.

- Architektura vesnic v Čechách a na Moravě (s Karlem Pragerem). In: WIRTH, Zdeněk, Ivan BORKOVSKÝ a Augusta MÜLLEROVÁ. *Architektura v českém národním dědictví*. Praha: SNKLU, 1961. Architektura.

1961–1998 – účast na výstavě *Lid v pěti generacích*, stálá expozice Moravského muzea v Brně, Palác šlechtičen, Brno.

JAROSLAV VAJDIŠ

- Das ländliche Bauwesen des mährischen Walachei. In: *Ethnographica*: ročenka. Brno: Krajské nakladatelství. 1962, 3–4, s. 368–392. Etnografické tisky Moravského musea v Brně.
- Lažanský palác na Starém Městě pražském (s Dobroslavem Líbalem). *Památková péče*. 1962, 22(7), s. 199–201.
- Památková péče a architektura vesnic. In: *Sborník přednášek na konferenci SÚRPMO*, 1964.

OTAKAR MÁČEL

1965 – koupě domu čp. 145 v Pavlově | výstava *Mizející Brno: Materiál ze studijního úkolu* ing. arch. O. Máčela (fotografie), Brno, Dům pánů z Kunštátu, Brno, 5. III.–28. III. | *Pálava* (fotografie), Dům pánů z Kunštátu, Brno, 4. VI.–7. VII.

- O rekreaci nedevastující kraj. *Projekt*. 1965, 7, s. 162–163.

1966 – koncepce výstavy *Krajina budoucnosti*, Dům pánů z Kunštátu, Brno, 6. V.–29. V.

1967 – výstava *Profily brněnských architektů II*, Dům pánů z Kunštátu, 6. I.–30. I. | koncepce výstavy *Také bydlení*, idem, 1. IX.–29. X.

- Die Problematik des Speichers als Formbildendes Element in der Entwicklung des Bauernhofes in Böhmen und Mähren. In: *Bericht über die Tagung des Arbeitskreises für Deutsche Hausforschung in Trier vom 8. bis 11. September 1966*. Münster, Westf: Arbeitskreis für Deutsche Hausforschung, 1967, s. 222–226, 244–248.

1967 – výstava *Profily brněnských architektů II*, Dům pánů z Kunštátu, 6. I.–30. I.

1968 – Krajské středisku státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) v Brně - specialista na lidovou architekturu a vesnici, později odborný pracovník v oddělení brněnské aglomerace

- Rekreační chalupa. *Index*. 1968, 4, s. 30–35.

1968 – projekt Pavlov: Současný stav a návrh rekonstrukce (pro SÚRPMO Praha)

- Nové poznatky o stavebním vývoji Prahy (Románské domy na Starém Městě, Dům Jana Velvara, Dům U supa, Kostel a klášter sv. Havla, Bývalý klášter sv. Anny, Dva úseky v Dlouhé ulici, Skupina domů v Jilské ulici) (s Dobroslavem Líbalem a dalšími). In: *Staletá Praha*. Praha: Orbis, 1965, s. 74–105.

1966 – výstava fotografií, Výstavní síň Fotochemy, Praha, IV.

1967 – účast na výstavě *Architektura a životní prostředí* (při příležitosti kongresu Mezinárodní unie architektů UIA), Jízdárna Pražského hradu, Praha. | účast na výstavě *Lidová architektura v Československu*, pořádal SÚPPOP Praha, Itálie.

- Na malostranském náměstí (s Dobroslavem Líbalem). In: *Staletá Praha III*. Praha: Orbis, 1967, s. 161–168.

1968 – výstava *Fotografie krajin a vesnic*, Dům pánů z Kunštátu, Brno, I.–II.

- Studie prostorové skladby obytných budov v Lokti. *Památková péče*. 1968, 28(8), s. 225–231, 256.
- Usedlosti v okolí Poličky. *Památková péče*. 1968, 28(10), s. 289–303, 320.

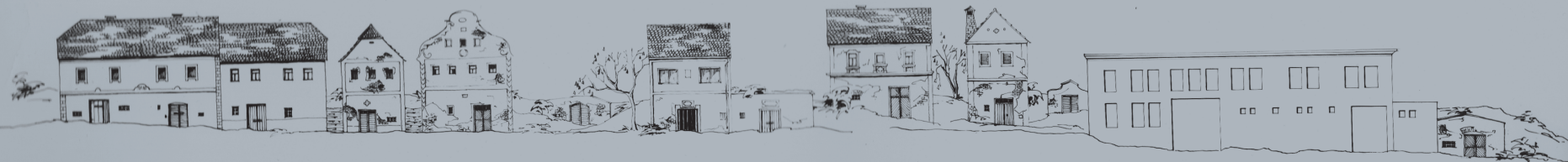

JAROSLAV VAJDIŠ

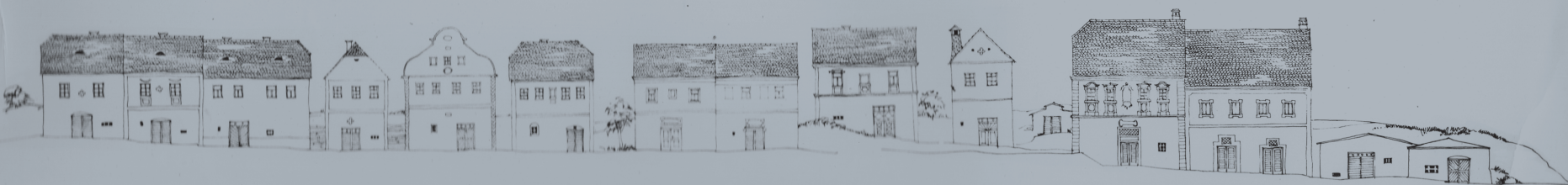

PAVLOV - STAV R. 1945

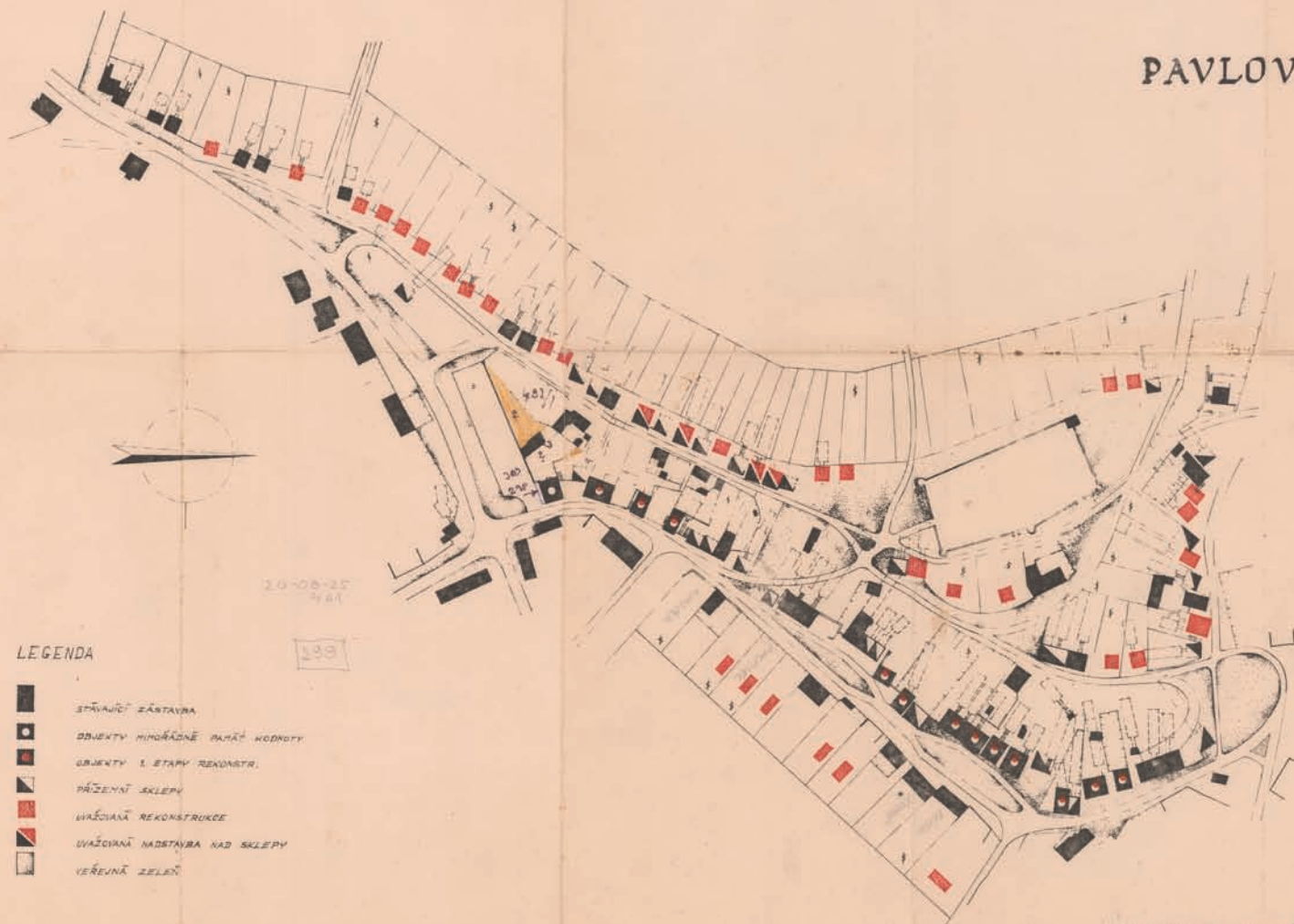

PAVLOV - STAV R. 1960

PAVLOV - STAV R. 1968

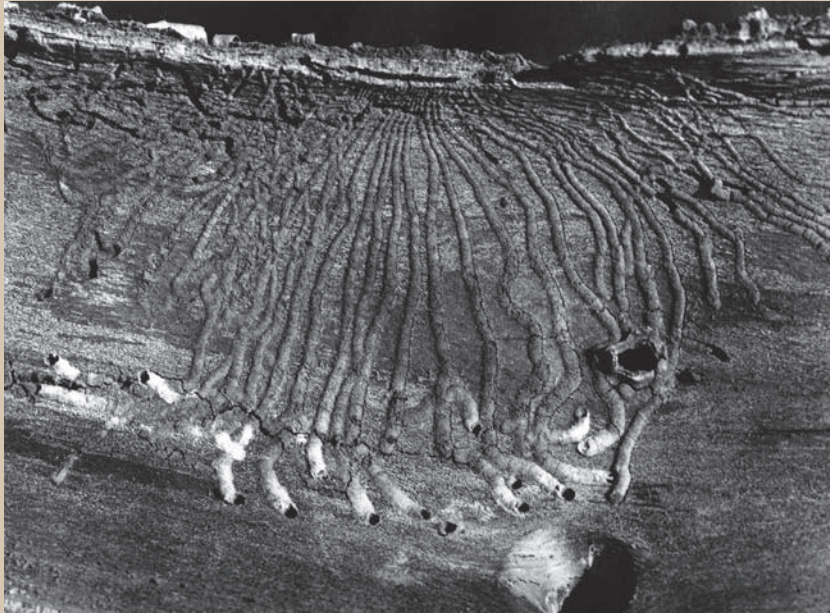
PAVLOV

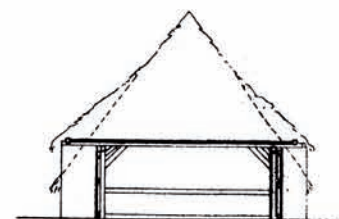
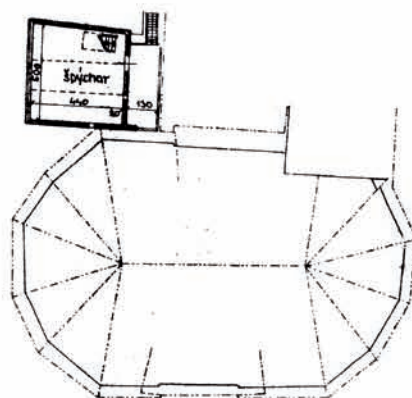
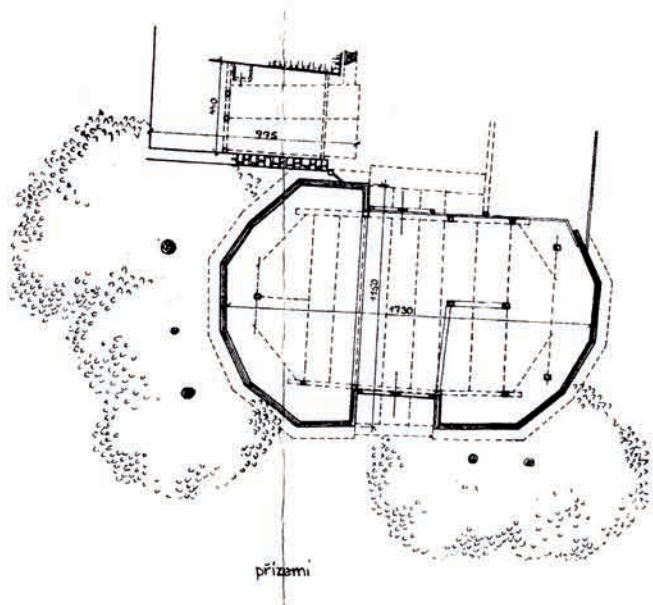

LEGENDA

- STÁVAJÍCÍ ZASTAVBA
- OBJEKTY MIMOŘÁDNÉ PAMĚK. HODNOTY
- OBJEKTY S. STAVY REKONSTR.
- PŘÍJEMNÍ SKLEPY
- UVAŽOVANÁ REKONSTRUKCE
- UVAŽOVANÁ NADSTAVBA NAD SKLEPY
- VEŘEJNÁ ZELEN'

STÁTNÍ ÚSTAV PRO REKONSTRUKCI PAMÁTKOVÝCH MĚSTSKÝCH OBJEKTŮ V PRAZE			
NÁZEV STAV. ÚČASTI	PAVLOV	PROJEKTANT	STROJ. VÁLKA
KONTROLA		ODP. PRÁK.	Ing. Čestmír
	Stav. Sítuace	ODP. PRÁK.	Ing. Mělník
	I. etapa rekonstrukce	ODP. PRÁK.	Ing. Mělník
DATUM 22. 2. 1907	INŽENÝR K. ŠTĚPÁNEK	ODP. PRÁK.	Ing. Mělník

řez

Praha, říjen 1967	Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze
1:200	Ungvár

OTAKAR MÁČEL

1968–1981 – Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, Strážnice.

1969–1971 – Nerealizovaný projekt muzea lidových staveb v areálu hradu Veveří u Brna.

- Nové formy ochrany památek lidového stavitelství. *Národopisné aktuality*. 1970, 7(2), s. 97–105.
- Rezervace lidového stavitelství v chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy. *Ochrana přírody*. 1970, 9–10, s. 236–239.
- *Památková ochrana lidové architektury v Jihomoravském kraji* (s Adélou Jeřábkovou, Jarmilou Ledinskou a Haraldem Čadílkem). Brno: KSSPPOP Brno / SÚRPMO Praha Praha: 1970. Koncepční materiál pro krajský úřad.

- K vývoji vesnické architektury. *Technický týdeník*. 1969, 27(33), s. 4.
- Ochrana památek lidové architektury. In: *Sborník přednášek z mezinárodního symposia „Příspěvek k systému standardní inventarizace stavebních památek“*. Praha – Náměšť, 10.–17. září 1969, Praha: 1969.

1971 – účast na výstavě *Ochrana památek lidové architektury* (při příležitosti symposia ICOMOS), Štrbské pleso a Brno, VIII.–IX.

- Konstrukce a forma v lidové architektuře. *Obnova památek: časopis pro stavebně restaurátorskou práci*. Šumperk: Vlastivědný ústav. 1971, 3(2), s. 39–53
- Architektonický charakter vesnic při Moravě a Dyji. *Památková péče*. 1971, 31(2), s. 90–101, 127, 128.
- Rostrieštené sily. *Projekt*. 1971, 14(147–148), s. 272–277.

JAROSLAV VAJDIŠ

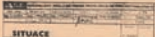

[illegible]

EXPOZICE ZEMĚDĚLSKÝCH STAVEB Z JIHOVÝCHODNÍ MORAVY VE STRAŽNICI

1. OBNOVENÉ STAVBY VÝCHOZÍ	10. OBNOVENÉ STAVBY				
2. STAVBY VÝCHOZÍ KRAJINY	11. OBNOVENÉ STAVBY				
3. OBNOVENÉ STAVBY	12. OBNOVENÉ STAVBY				
4. OBNOVENÉ STAVBY	13. OBNOVENÉ STAVBY				
5. OBNOVENÉ STAVBY	14. OBNOVENÉ STAVBY				

STAVBY VÝCHOZÍ KRAJINY

OTAKAR MÁČEL

1973 – Urbanistická koncepce – návrh rezervace a expozice, Příkazy (s Emmy Máčelovou a J. Stepakem)

- Vývoj způsobu zastavění na východní Moravě. In: MJARTAN, Ján, ed. *Ľudové staviteľstvo v karpatskej oblasti*. Bratislava, 1974, s. 203–209. Ethnographia Carpatica.
- Od myšlenky k realizaci expozice lidových zemědělských staveb ve Strážnici (s Janem Součkem), *Národopisné aktuality*. 1974, 9(1), s. 33–55.

- Kulturní památky a životní prostředí. *Informační bulletin ČVS Brno*, září–říjen 1976, s. 31–37.

- La mesure en tant que partie du système de documentation de l'architecture folklorique. In: *Symposium International sur le mesurage des monuments*. Brno, 1971, s. 141–147.

- Formy ztvárnění prvků a architektonických hmot lidových staveb na Valašsku, zvláště v jeho okrajových územích. In: MJARTAN, Ján, ed. *Ľudové staviteľstvo v karpatskej oblasti*. Bratislava, 1974, s. 54–56. Ethnographia Carpatica.

- Wohnaitz und Behausung der Dorfbevölkerung. In: HASALOVÁ, Věra a Jaroslav VAJDIŠ. *Die Volkskunst in der Tschechoslowakei*. Praha: Artia, 1974, s. 33–83.

- Architektonické památky v prostředí dnešní vesnice. In: TOMEŠ, Josef, Václav FROLEC a Miroslav KREJČÍ, ed. *Životní prostředí a tradice*. Brno: Blok, 1975, s. 61–63. Lidová kultura a současnost.

- Protection de l'architecture populaire des sites protégés. Symposium ICOMOS 1971. In: *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok: sborník pamiatkovej starostlivosti*. Bratislava: Obzor. 1976, 9, s. 239–255.

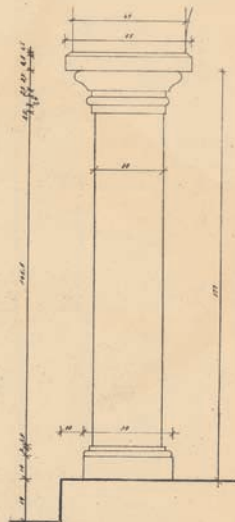
- Průzkum památek vesnické výstavby v okrese Šumperk. In: *Severní Morava: Vlastivědný sborník*. 1976, s. 3–31.

- Prostorové a hmotové řešení architektury na Valašsku. *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*. 1976, 24(2), s. 280–284.

JAROSLAV VAJDIŠ

This architectural drawing shows the front elevation of a two-story building. The structure features a prominent triangular pediment at the top, which contains a decorative element resembling a dome or a stylized arch. Below the pediment, the second story has three windows, each with a decorative arch above it. The first story consists of three large windows, each flanked by a column. The entire facade is symmetrical. The building is shown in a perspective view, with a wall on the left and a fence on the right.

A black and white photograph of a long, covered walkway with a series of arches and columns, leading into the distance. The perspective is from the end of the walkway, looking down its length. The walkway is paved with large, square tiles. On the right side, there are several large, cylindrical columns supporting the arches. The arches are made of a light-colored material, possibly plaster or concrete. The left side of the walkway is a plain wall. The lighting creates strong shadows, emphasizing the architectural details and the depth of the perspective.

OTAKAR MÁČEL

- Lidová architektura v oblasti Svitav, Moravské Třebové a Lanškrouna. *Národopisné aktuality*. 1980, 17(1), s. 11–22.
- Vývoj lidového domu v oblasti Svitav, Moravské Třebové a Lanškrouna. *Národopisné aktuality*. 1980, 17(3), s. 183–197.
- Vývoj stavebního materiálu a jeho formující funkce v lidovém stavitelství na moravské straně Karpat (s Janem Součkem). In: FROLEC, Václav, ed. *Lidová stavební kultura*. Brno: Blok, 1981, s. 80–92. Lidová kultura a současnost.
- Vertikální růst domu na jihovýchodní Moravě. In: FROLEC, Václav, ed. *Lidová stavební kultura*. Brno: Blok, 1981, s. 144–156. Lidová kultura a současnost.

1977 – výstava *Leningrad ve fotografiích Jaroslava Vajdiše*, Vlastivědný ústav, Šumperk, V.

- Lidová architektura, podíl na činnosti SÚRPMO. *Bulletin SÚRPMO*. 1978, 1–2, s. 3–12.
- Zpráva o jednání konference ICOMOS – 1977. *Bulletin SÚRPMO*. 1978, 1–2, s. 13–15.
- Připomínka skromné architektury. In: *Zprávy Klubu za starou Prahu: Sborník za léta 1972–1975*. Praha, 1978, s. 45–50.

1979 – účast na výstavě *L'architecture populaire en Europe, Maisons paysannes d'Ile de France*, Paris.

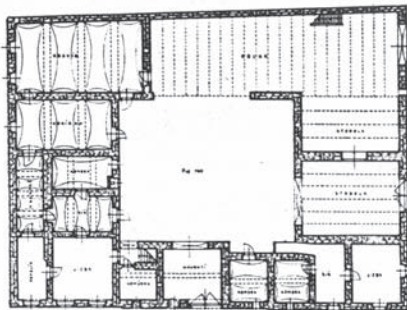
- Stavební vývoj obce Krátká. *Národopisné aktuality*. 1979, 16(3), s. 198–210.
- K charakteru starých roubených budov. *Národopisné aktuality*. 1980, 17(3), s. 169–189.

1981 – výstava *Kraj vděčných návratů*, Ústav lidového umění, Strážnice, IV.–V.

JAROSLAV VAJDIŠ

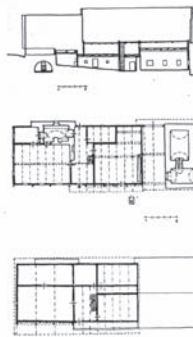

Půdorys domu. Radiměř, čp. 10. Kresba O. Máčel.

Půdorys domu. Březina, čp. 52. Kresba O. Máčel.

Rez dílnou, přízemí a první. Důl, stádky Kamenec, čp. 1. Kresba J. Vaňky.

172

obytel vinnic. Stavení v Sádce čp. 28 je od všech ušedlostí podstatně odlišné především protirovnou skloněností. Místnosti jsou menší a o něco nižší (4), (27).
Dvůrec čp. 8 v Karském v okrese Těšín nad Sázavou se dochoval jako statek v rozsáhlém obestavěním dvora, který má obrys nepravidelného lichoběžníka. Frontonemí zaplňuje houbič. Po chodce je vysemeno komunikací, zřetelně utvářející jako kamenné zvýšené zápraží. Hlavní stavení je obytný dům s křídlem v chůbce, postavený s lomenou kamennou a na vnější straně krytý v celé výšce terésem. Na chůbce stála ještě v posledních letech nástava, sloužící jako smyk, která byla robená z ustonatých trámů přibližně 20–25 cm (v šestadesátých letech bylo robeno odstraněno a nahrazeno novodobou konstrukcí). K chůbce přiléhá výhled s potrubím vstupu, z robený, na vnější straně bílou omázkou stěhání. Pod výhledem je sklep s lomenou kamennou, z části vysoký ve skále, valné klenutí rovná lomeným kamenným. K výhledu přiléhá skála s výhledem do dvora. Na dvorní straně je v úrovni přístupu do dvora otevřená. V patře je situována sýpka. Je to řešení, které je charakteristické pro uzavřené dvorce ušedlostí Polička, Litomyšlska, Svitavky a horáckých částí Vrchoviny. Čertovo stavení dvora uzavřel přílohou hospodářské stavení, jehož součástí je kovárna a další prostory.

Obytné stavení, které má v souvislosti se složenými řešeními dispozice najednou, je rovněž z hranových trámů, spojených na rybnou. Vnitřní prostory jsou přístupny dvoukřídlými vřaty v podlaze vnější straně stavení. Podobná vrata jsou i na dvorní straně. Mezi nimi se nachází průjezdová halová stě s trámeny rohovými stropem, z níž se na levé straně vstupuje do většiny nápadné dítky, šifky a výšky stěn. Prostir nahole uzavřel trámový strop, podpírany rohovými, v podlaze opatřený příkrym protistrávními základy, který zame na jedné straně povolí značnou sílu, kryt masivním. Dům je světlice přepažen novodobou přílohou. V podlaze dítky stěla v koutě hraničící se s kamny z červených cihel. Mezi nimi byl jeden dekorativní s figurální a paleontologickým motivem (kamna byla obstarána). Na dvorní straně byl v rozsahu dítky světlice přístavba dítky tráti s rovnou kuchyní a komorou. Odtud vedle schodiště sklopnými prostory, situovanými pod větní, jehož zdivo i klenba sestává s lomenou kamennou. Klenba má příkružové valný průběh. Stavení kryje střecha značnou světla výhy, plochou klanávkou patry a přetvární podlážkami. Patra sloužila jako sýpky. Z halové stěly se vstupuje do chůbce a do sýpky v přílohu klenby. Jejich podlážky dítky dřevěnými stropy o půl patra. To usnadňuje komunikaci mezi prostory.
Grandiozní řešení dvora i jeho stěny v obci dokládá výhledem mezi zachovanými ušedlostí historického fondu venovské výstavby tohoto regionu. Prostorové řešení oby-

Přízemí domu. Kamenec, čp. 11, str. Hrabě Radiměř. Kresba J. Vaňky.

se části stavení stavení, pokud se dá vysledovat rekonstrukci objektu, vykazuje zejména rys staveního vývoje. Nejvýznamnější prvky tohoto uspořádání je třeba hledat v hlavním traktu a halovou protáhlou síň, která v tomto případě slouží též jako výhled (pro chůbku dítky senika – výhled do dvora je situován na protilehlé straně), a se světlicí, která byla původně přímo odělná chůbku pod dynímek. Tento stav změnla až přístavba dvorního traktu s otupeným náhledem, proveden ve vrcholném klasicismu, jak dovodila kamna s dekorativním kachlem klasického charakteru. Původní řešení odpovídá výška světlice, jejíž mla zrušit dítky výhy otupěného provozu. Mladší přestavba, pokud tento stav znejasnil, ale historické jádro je dosud patrné. Obytné stavení již není zastaralé, které v ušedlostí stálo, a není ani zastaralé její zachování součástí. To představitel oba sklepy, zjevně střešního původu (rozdělná tradice pokazuje na existenci svobodní

173

Důl, vada Kamenec, čp. 1. Foto J. Vaňky.

Sadiska, čp. 8, str. Dítky a. Dítky Foto J. Vaňky.

ušedlostí ve 14. století. 5 dobrým svědomím lze určit vznik robeného obytného domu do období okolo poloviny 17. století a připsat možnost, že je starší. Tento odhad stavuje poměry hornického prostředí, v němž je venovské protáhlé lštěníliska. Podobná výhledová forma dvorního otvru byla zaznamenána rovněž na hospodářském křídle normálního rozložení ušedlostí čp. 16 v nedaleké obci Telci v Poličce. Tento portál se ale odlišuje segmentovým seřazením plátek. Vzdálenosti, ale tvarové příbuznou modifikací takto uzavřené otvru známé z domu čp. 3 v Ranné Hystici, sámské Slovesného národního povstání. Je to postmoderní portál s protáhlými prvky, stavený v průjezdu dvora (7). Tento způsob řešení tesáckých záležitostí se spojí výhledem městi v bohaté dokonalé tvar příkruž-

cha výrazové do prostoru, podobně náročí sruby je zde skomno v 49 úhlu. Do domu se vstupuje portálem s tesáckou převodňou záruční s krásnými pláky vlnovými do horních koutů dvorního otvru, který má proto tvar protáhlého lštěníliska. Podobná výhledová forma dvorního otvru byla zaznamenána rovněž na hospodářském křídle normálního rozložení ušedlostí čp. 16 v nedaleké obci Telci v Poličce. Tento portál se ale odlišuje segmentovým seřazením plátek. Vzdálenosti, ale tvarové příbuznou modifikací takto uzavřené otvru známé z domu čp. 3 v Ranné Hystici, sámské Slovesného národního povstání. Je to postmoderní portál s protáhlými prvky, stavený v průjezdu dvora (7). Tento způsob řešení tesáckých záležitostí se spojí výhledem městi v bohaté dokonalé tvar příkruž-

Sadiska, čp. 16, str. Sadiska. Foto J. Vaňky.

Přízemí, čp. 17. Foto J. Vaňky.

hoře ukončených portálů, které bylo v minulosti možno nálezt v robených domech na Vysoké a zvláště v karpatské oblasti.
V nedávě části tento vstupní otvor do halové soustavy dítky, zastropení trámové rohovou konstrukcí. Po její levé straně se připojuje světlice, která podobná jako v Karském dosahuje nadprůměrné dítky, šifky a výhy. Strop je trámový, povrchový a přetvární podhledem. Vedle světlice je situována dítká světlice zrušená na světlici koutů dodatečně vestavěnou otvorem záležence. Na protilehlé straně stěly jsou situovány jednodílné komory. Podle tradice pochází stavení z roku 1811. V literární historii se zapaslo v díle Terazy Novákové jako Litěvů grunt. Způsob řešení dispozice, konstrukce a forma vstupního portálu toto vročení vzniku potvrzuje.

Ušedlost čp. 16 v Telci (4), (27) vykazuje uspořádání objektů po obvodu uzavřeného dvora rovněž dvorního charakteru. Její hlavní stavení je patrové, přetvárně robené s nehr-

174

Vandil, čp. 23. Foto O. Máčel.

Vandil, čp. 23. Foto O. Máčel.

drohé poloviny 18. století se osamostatují a postupně zabývají vlastních polí, stávek se drobnými zemědělskými.
Postavení „zahradnic“ a domků se ve více odráží i ve skále domů. „Zahradnic“ tvoří přechod mezi zemědělskou ušedlostí a domkem. „Zahradnic“, mající kolem 20–30 mír polí, přiléhající ke stavení tímto malému hospodářství. Obytná část je svojí řádkou skládá podobná statkům. Také rozlišení o obytnou komoru, situovanou vedle stěly, je občasné jako u ušedlostí. Trátní výhled není tak samozřejmý jako u sedláků, ačkoli i zde je v základe stěly umístěn staré rodné do samostatného domku. Jen menší domky mají jednu obytnou část. Hospodářské příslušenství je přiléhá k rodnému polnosti a skládá se z vepřiny, kurníky, kůly a sýpky z malých stodol, která tvarem ani rosbem nepřipomíná velké polygonální stodoly starší.

175

Radiměř, čp. 10. Foto O. Máčel.

Vandil, čp. 23. Foto O. Máčel.

v celku jedinnou dědičí. Tím zůstaly statky malým dětem v držení jednoho rodu.)
Dělení statků na více dílů bylo nutné již po roce 1550, setrvačností se však udržoval starý způsob až do prvního desetiletí deváctého století. Není proto divu, že v této době byli sedláci nadřazení úřadům, od kterých se svým postavením a majetkem výrazně lišili „zahradnic“ a domků.
„Zahradnic“, o kterých byla zmínka již v minulém kapitole, projevují se v obzoru venovské markantně až v 18. a 20. století, kdy tato vrstva opouští domky zákládá podstatně většího stáru. Nejčastěji je to vidět v obcích kolem města Svitavy, kde se vlivem průmyslu střeží jejich zemědělský charakter.
Ve stejné době vzniká i třetí vrstva oby-

vatelstva, domků bez pozemků, kteří dojdají převzat do měst. Stavení „zahradnic“ a domků je ve stejné zákládě a rozsahu příslušenstva provedu malého hospodářství a je uměrně skromným materiálními podmínkami. Od sedláckých gruntů se liší velikostí a výhledem hospodářského příslušenství, které nepočítá s velkým stavení dobytky.
V Hrádku se počítalo roku 1550 na 60 statků, po třicetileté válce se už méně 76 gruntů objevuje i 21 domků. Osmnáct století (počte stěny z roku 1770) rozlišuje mimo stejného počtu statků i 4 „zahradnic“ a vřívst 59 domků. Rok 1807 ukazuje již úplnou převahu domků nad ušedlostmi poměrem 76 statků, 7 „zahradnic“ a 304 domků. „Zahradnic“ byli původně bez pozemků a ležely během

176

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

OTAKAR MÁČEL

1982 – Projekt zóny úpatí Pálavy: Sekce 1.2
Stavební památky (pro Argroprojekt Brno)

- Vinohradnické stavby na jižní Moravě. *Národopisné informácie*. 1985, 2, s. 144–153.
- Vznik a vývoj domu s čtyřbokým dvorem na Svitavsku. In: *Sborník příspěvků z pracovního semináře 17. a 18. října ve Svobodných Hamrech*. Pardubice: KSSPPOP v Pardubicích, 1986, s. 25–37.

1982 – výstava *Krajiny a lidová architektura*, Chirurgické oddělení nemocnice ve Vysokém Mýtě, Vysoké Mýto, II. | účast na výstavě *Evropské skanzeny*, Národopisné muzeum v Třebízi, Třebíz, VI.–X.

- *Klasifikační systém „Lidová stavba“* (se Zdeňkem Mišurcem a Zdeňkem Zastávkou). Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1982. Opera ethnologica.

1984 – účast na výstavě *Lidová architektura středních Čech*, Středočeské muzeum v Roztókách, Roztoky u Prahy.

- *Lidová architektura Středočeského kraje* (s Jiřím Škabradou). Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1984. Památky Středočeského kraje.

1985 – výstava fotografií, Národopisné muzeum v Třebízi, Třebíz, VI.–VII.

- Usedlosti s uzavřeným dvorem na pomezí Čech a Moravy. In: *Sborník příspěvků z pracovního semináře, konaného ve dnech 17. a 18. října 1984 ve Svobodných Hamrech*. Pardubice: KSSPPOP v Pardubicích, 1986, s. 38–50.

1987 – výstava *Jaroslav Vajdiš: Fotografie*, Galerie Vlastivědného muzea ve Slaném, Slaný, IV.–V.

1987 – účast na výstavě *Český a slovenský lid ve fotografiích národopisců*, Ústav lidového umění, Strážnice, návazně v dalších městech.

- Dřevěné stavby na Šumpersku. *Národopisné aktuality*. 1986, 23(3), s. 134–163.

JAROSLAV VAJDIŠ

KRAJ
VDĚČNÝCH
NÁVRATŮ

VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ
JAROSLAVA VAJDIŠE

Jaroslav Vajdiš
fotografie

OTAKAR MÁČEL

- Vývoj bytové výstavby na jihomoravském venkově po roce 1945, *Národopisné aktuality*. 1989, 26(1), s. 25–34.
- Chalupy? *Malovaný kraj*. 1990, 2, s. 20.

1992 – výstava *Výtvarná činnost pracovníků památkové péče – 1. Otakar Máčel*, Malý kabinet architektury galerie Stará radnice, Brno, 6. II.–....

1994 – výstava *Keramika a obrazy, Karel Křivánek a Otakar Máčel*, zámek Valtice, 25. VI.–31. VII.

1995 – výstava *Obrazy a studie lidové architektury Otakara Máčela*, Knihovna Židlochovice, 2. VI.–23. VI.

1996 – výstava *Obrazy*, zámek Vranov nad Dyjí, 2. VII.–31. VIII.

1996 – výstava *Obrazy a studie krajiny*, Hustopeče, U Synků, 16. IX.–1. X.

- Moravian (Czech Republic). In: OLIVER, Paul, ed. *Vernacular Architecture of the World*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1997, s. 1316–1317.

1997 – † v Brně 24.VI.

1998 – výstava *Vesnice na jihu Moravy, sídla a lidé*; Mikulov, Kulturní dům U radnice.

- Tradiční stavební klenební prvky ve stavitelství vesnic. In: ŠKABRADA, Jiří, ed. *Vesnický dům v 16. a 17. století*. Praha: ČVUT, 1992, s. 86–96.

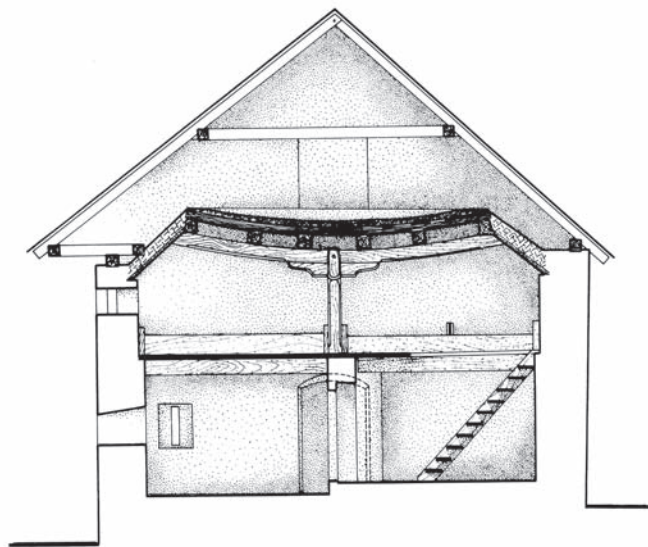
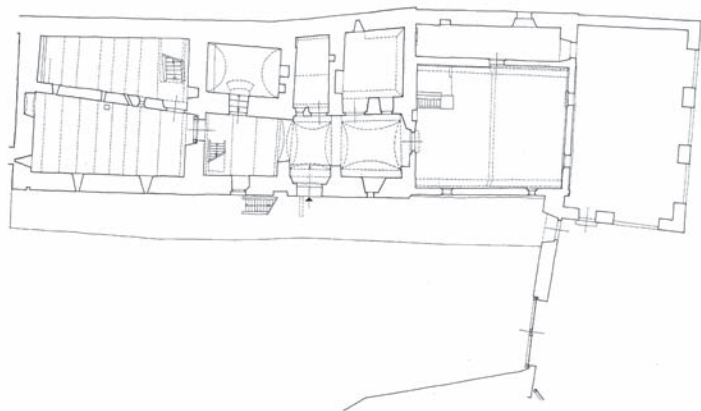
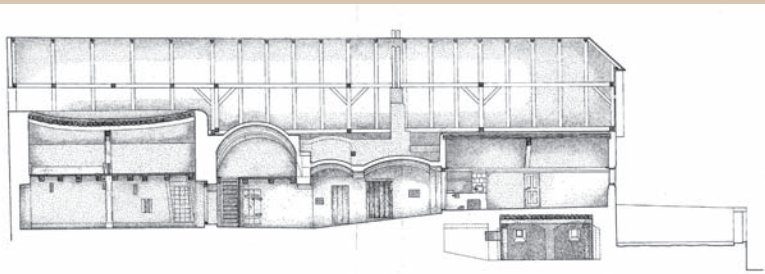

JAROSLAV VAJDIŠ

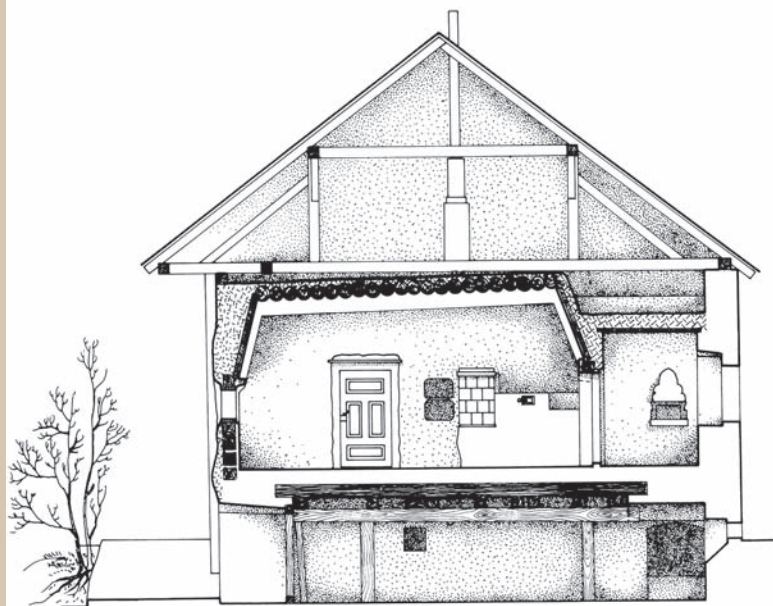
- Formy a vývoj zástavby zaniklého městečka Zahrádka. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*. Benešov: Muzeum okresu Benešov; Okresní archiv, 1997, s. 191–205.

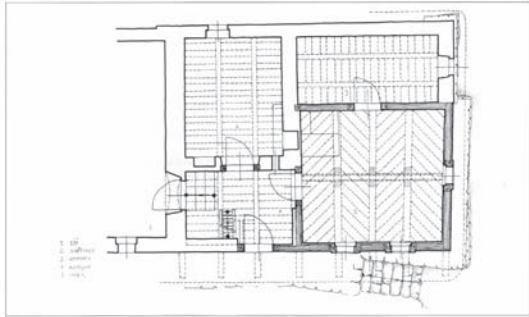

*Uhřetovice, obec Prachovice, čp. 15.
Zaměst. Bajáň, 1972*

*Uhřetovice, obec Prachovice, čp. 15.
Zaměst. Bajáň, 1972*

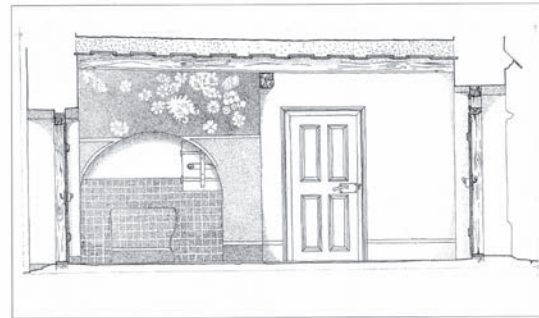

ovlivněné klasicistní, až i eklektickou architektonickou normou. Zedníci zavedli nové prvky v členění ploch průčelí, stříkané malbou na hrubo, sevěné rámováním lícem, rustikou, olivěné ornamentálními prvky a zřetelně náročnou barevností. Ale to je již éra zdíva z pálených cihel.

Jak odpovídalo tradicím podunajské i pomoravské krajiny, v níž se kulturní prvky předávaly z pokolení na pokolení od dob, kdy zde prapředkové malovali keramické nádoby, udržoval se cit pro barevnost i při výdobě stavení. Zachovaly se velmi sporné doklady primitivních technik dekoru na stěnách i na podlahách domů, a dokonce i mimo stavení na plochách chodníků a cest před průčelím, kterými ženské části populace určovaly úroveň reprezentace svých domácností v sousedském společenství. Zachovaly se doklady technik jakéhosi rustikálního „sgrafita“, dala se to tak nazvat, kde horní líčka natíranou jen fídkou rozdělanou hlínou nebo vápnem na mazanině strhávala hospodyně prsty nebo rozličnými pomůckami v liniích, tvořících geometrické nebo rostlinné ornamentální kompozice. Uplatňovaly se vlnovky, květy, úpenky, hvězdičky, srdce a další prvky. Pozoruhodná byla úprava stěn černých kuchyní, kde spodní „podmalbu“ představovala vrstva usazených sazí. Stržením nanesené světlé horní vrstvy za čerstva bylo docíleno působivého efektu. Dekorativní funkci těchto výtvarů umocňovala neodmyslitelná symboličnost jednotlivých prvků i jejich celé sestavy, ať už v interiéru, nebo v exteriéru domu. Do dekoru pronikala postupně barevnost, jak dokládá již Máněvův záznam malovaného žudra z Podluží i svědectví a hodnocení arch. Kouly a prof. Klvaní aj. Příznivě zaujetí pro výraz exteriéru a interiéru staveb z Pomoraví nebylo vždy sdíleno, jak vyplývá z popisu vesnic na jižní Moravě od faráře Matěje Sychty ze Žďáru na Moravě, který citovala v Českém lidu Iva Heroldová v roce 1979. Farář Sychta podle knižních pramenů a ze zpráv „pravdomluvných“ lidí píše o Podlužácích, kteří podle něj od Krobotů pocházeli. Podle pana faráře „příblytky obyvatelů podlužáckých jsou posprosté, malé, od sebe stojící, zdaleka na pohled hezké, neb se obvyklé zvenku před veřejnými svátky obléčí, a též po stranách modrou a žlutou, nejvíce však červenou barvou omalují, smí-li se mazanice neformálně malováním nazývat. Podobá se, jakoby Podlužáci zvláštní své zalíbení v tulipánech měli, neb zřídka se najde, která i nejchudší chaloupka, aby na ní něco tulipánů podobného nebylo vymalováno, a sice nad okny, na okenních, na lomenici (1), nad domovním číslem, zvlášť ale okolo obrazů milých patronů svatých Fleriana a Jana Nepomuckého.“ A milý pan farář pokračuje v líčení vybavení domácností, v jehož prostě (tj. prostě) úrovni nenašel nic, co by

Obr. 11: Uherčej, Brod, muzeum, černá kuchyně v instalaci Antonína Václavíka, kercha na stěnách byly provedeny národní metodou – bělobou (foto J. Vojál, 1953).

stálo za bližší pozornost (popis uveřejněn v časopisu Přítel mládeže 3, 1825, s. 37–43).

Zprvu záležela barevná úprava domů na možnostech získávání přírodních barev, později dostatek průmyslově vyráběných tónů umožnil zpestření dekoru zvýší, ne však vždy ku prospěchu věci. Ve starší době převažovaly bílé plochy stěn a barevné byly jen „podrovnky“ při zemi, původně sazové, černé, později modré, šmolkové, ale i jinak barevné. Barevnost se diferencovala podle místních zvyků a byla různorodá, podobně jako se odlišovalo krojové oblečení. Poznatelné se lišily moravské vesnice od pohraničních německých. Nezanedbatelné stopy zanechali ve stavebnictví Chorvaté, přišli v 17. století do míst po obou stranách řeky, a to i v Rakousku, kde si dosud zachovali povědomí etnické příslušnosti a jakási společitelnost se sousedními lidmi moravského či slovenského původu. Podtrhuje to tu i onde patrná příbuznost jazyka i folklorních a ostatních kulturních prvků, k tomu někdy i pokrevní příbuzenství.

Hlína užívaná v moravském stavitelství tedy postupně převažovala nad jinými materiály, a to nejen na vesnicích, ale i ve městech. Jen větší sídla městského charakteru obsahovala stavení budovaná z kamene a pálených cihel, menší města sestávala převážně z domů hlíněných, vepřovicových (namátkou lze jmenovat Břeclav, Hodonín, Strážnický, Hulín). V těch větších, aspoň v jejich okrajových částech, tomu bylo podobně. Tato převážně agrární sídla či jejich části se celkovým charakterem stavení, vybavením a prostorovou skladbou i konstrukčním řešením shodovala s vesnickým prostředím. Místy, zprvu spíše výjimečně, se do stavitelství dostávaly i cihly pálené. Charakterem odpovídaly dobovým podmínkám. Tak např. při výstavbě vinařských podzemků v Dolních Bojanovicích bylo užito cihel relativně rozměrných formátů, z materiálu s příměsí ostřiva, to je křemenného písku. Byly pálené v menších venkovských cihelárnách, zřizovaných ve

Obr. 12: Ratibovice, okres Hodonín, čp. 121, síla s červenou kuchyní v hornickém stavení v úpravě po zrušení osobního provozu, s ohříváním ve dvou mrazicích. Malba provedena národní metodou – bělobou (záznam z roku 1954, J. Vojál).

**OTAKAR
MÁČEL**

2021 – Skanzen Strážnice 1981–2021: Výstava k 40. výročí Muzea vesnice jihovýchodní Moravy. Věnováno rovněž významnému životnímu jubileu etnologa Josefa Jančáře a 100 letům od narození architektů Jaroslava Vajdiše a Otakara Máčela, NÚLK, Strážnice, 13. VI.–31. X.

* člen komitétu ICOMOS pro vernakulární architekturu CIAV (Comité International d'Architecture Vernaculaire), člen AEOM (Verband europäischer Freilichtmuseen / Association des musées de plein air européens / Association of European open Air Museums) a DoCoMoMo (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement).

- Přírodní materiály ve stavebnictví vesnic v Pomoraví. In: KUBELÍK, Martin, Milan PAVLÍK a Josef ŠTULC, ed. *Historická inspirace: sborník k poctě Dobroslava Líbala*. Praha: Jalna, 2001, s. 427–440.

2006 – † v Praze 16.IX.

2021 – Skanzen Strážnice 1981–2021: Výstava k 40. výročí Muzea vesnice jihovýchodní Moravy. Věnováno rovněž významnému životnímu jubileu etnologa Josefa Jančáře a 100 letům od narození architektů Jaroslava Vajdiše a Otakara Máčela, NÚLK, Strážnice, 13. VI.–31. X.

**JAROSLAV
VAJDIŠ**

Výstava díla Otakara Máčela a Jaroslava Vajdiše

Přednášková budova v areálu vily Stiassni, Hroznová 82/14, Brno.

Zahájení výstavy 17. 12. 2021. Výstava potrvá do 28. 3. 2022.

Pořadatel: Společnost pro obnovu vesnice a malého města, z. s. ve spolupráci s ÚOP NPÚ v Brně

Autoři: Jiří Syrový, Jiří Škabrada

Architekt: Jiří Syrový

Spolupráce: Šimon Eismann, Zdeňka Němcová, Dana Novotná, Svatava Podrazilová, Petr Svoboda

Grafický design: Zuzana Syrová Anyžová

Fotografie, kresby, plány, obrazy a další exponáty z pozůstalosti Otakara Máčela a Jaroslava Vajdiše a archivů SOVAMM, ÚOP NPÚ v Brně, NÚLK ve Strážnici a Etnografického ústavu MZM v Brně.

Za zapůjčení obrazů, kreseb a fotografií ze soukromých sbírek patří dík Adéle Jeřábkové, Ivo Lavického, Otakaru Máčelovi ml. a Antonínu Barendovi.

Výstava realizována za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

↑ Otakar Máčel: Kopaničářská usedlost, Vyškovec, 1973; archiv NÚLK, Strážnice.

↑ Jaroslav Vajdiš: Chalupa čp. 108, Moravské Křižánky, před r. 1970.

<https://www.sovamm.cz/wordpress/macel-vajdis/vystava-macel-vajdis/>